

'כיון דאמר יאסרו איתסרו עליה כל פירי עלמא'. אף על פי שמוכח שאין בלבו לאסור, אך הואיל והוציא מפיו איסור – אסור. ומכאן יש להוכיח שאעפ"י שדברים שבלב המוכחים – דברים הם, אם הם עומדים בסתירה לדיבור פיו – אינם דברים (עפ"י פרי יצחק ח"ב נא).

ומכאן הקשה בפרי יצחק על דברי החכם-צבי (א) שעכו"ם שאומר בפירוש שעושה לשמה, כיון דאנן סהדי דאדעתיה דנפשיה עבדי, דנים פירש שעושה על דעת עצמו. ויש מקום לדחות הראיה מכאן, כי שונה נדר שמ"מ מחלל דיבורו, ועל כך הקפידה התורה – ולכך אסור, משא"כ שאר חלויות הנפעלות ע"י רצון ודעת, שאם יודעים שאין בלבו מה שבפיו, אין הדיבור כלום (וכעיקר סברת החילוק הזה, בין נדר לגירושין ומתנה – ע' בדברי הגרשו"א בקונטרס שלמי נדר טו, בספר הליכות שלמה מועדים-א' טו. וכבר מובא כע"ז מרבתינו האחרונים).

ועוד אולי יש מקום לומר בדעת החכ"צ שאיסור זה שאמרו כאן אינו אלא מדרבנן, שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. ואף אם מדאורייתא, שמא עיקר האיסור הוא משום חילול דיבורו ולא משום חלות האיסור אחפצא כנ"ל, ונפ"מ שאם אסר על אחרים אין עליהם איסור, אף אם בעלמא חל איסור בל יחל על המודר. וזהו דבר חדש. ויתכן שתלוי בשיטות הראשונים באיסור 'נדר שוא'.

'שהן של בית המלך ואע"פ שאינן של בית המלך. היכי נדר...'. יתכן שלכך לא שאלו על האופן הראשון במשנה, שנודר שהיא של תרומה – כי בזה יש לפרש שאין מדובר בקונם אלא אמר לו סתם 'הרי זו תרומה', וקרא לזה התנא 'נודרין' שמענין נדר הוא משבטא בשפתיו איסור על עצמו, והחידוש הוא שאין אומרים 'שוא אנפשא חתיכא דאיסורא' בכך שאמר שהיא תרומה ואסורה עליו, שהואיל ואמר כן כדי להציל ממונו – אין בדבריו כלום. משא"כ אם אסר על עצמו דבר אחר, כגון קונם פירות העולם עלי אם אינן של בית המלך, בדין הוא שיאסר כפי שנדר, שהרי זה נדר גמור ואין לו לחלל דברו.

*

'דינא דמלכותא' ו'דתי המלך'

'...וזהו שאמר כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין – דת' הוא נימוס המחוקק על פי יודעים ובעלי דעת שהוא למעלה מהשגת אדם ושכל אנושי, ו'דין' הוא משפט השכל אנושי. וכל דבר היו שופטים על פי חכמת השכל ועל פי הידיעות שהיו אצלם במה שלמעלה מן השכל, כמנהג העמים הקדמונים בענין כל דבר פרטי לקסום קסם ולשאול בתרפים, וכיוצא. וכל הדתות שלהם הם חוקים נוסדו להם מקוסמים ואצטגנינים ומכשפים וכיוצא מעובדי עבודה זרה. ועל כן אמר גם על בני ישראל דתיהם שונות כי התורה היא גם כן למעלה מהשכל. ואת דתי המלך – כי כן הוא מנהגם שהמלך יוכל לגזור ולחקוק דת כרצונו אפילו נגד השכל רק שהוא רצון המלך. ועל כן הוא נקרא 'דת' ולא 'דין' שהוא מה שעל פי השכל, כגון נתינת מסים וכיוצא, דעל זה אמרו בגמרא 'דינא דמלכותא דינא' ולא היו עוברים על זה, רק דתי המלך זה אין בכלל דינא דמלכותא ולא היו עושים...' (מחשבות חרוץ יז, עמ' 341).

דף כט

(ע"ב) 'אפילו למאן דאמר התם חוזרת, הכא שאני דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט'. הגם שמפורש בגמרא שהמקדיש 'לאחר שלשים' אינו יכול לחזור בו בתוך שלשים, צידד הרשב"א שמא דוקא לבר פדא הדין כן אבל רבא ואביי יכולים להעמיד הברייתא כפשוטה, ולפיהם אין מקור לחידוש

זה. וסיים הרשב"א שיש מחלוקת בדבר בירושלמי. והנה כתב הרמב"ם (ערכין ו, ט) שהמקדיש שורו 'לאחר שלשים' ושחטו קודם שעברו שלשים – מותר בהנאה. ומקורו בתוספתא (תמורה ג. וכן הוכיח בספר צמח דוד על שו"ת רעק"א קמו, מעירובין לו.). הרי שההקדש עדיין לא חל קודם שעברו שלשים יום. ונראה שאין משם הכרח שיכול לחזור בו, כי סברת הרשב"א היא שדיבור של הקדש אלים הוא כמעשה [שהרי האמירה לבדה היא כבר פועלת הכל], וכיון ש'אין דיבור מבטל מעשה' לכך אי אפשר לחזור מהקדשו, ואעפ"י שכל עוד לא עברו שלשים יום, לא חלה קדושה. וכן מבואר מדברי הרשב"א בתשובה (ח"ג קכב) לענין המקדיש 'לאחר שלשים' ומת קודם לכן – אינו קדוש. וכן כתב הגרעק"א (בתשובה קמו) לענין המקדיש מממונו לצדקה לכשימות, שלפי הרשב"א (שם ובתשובה תקסג) אי אפשר שיחול [אך כתב שלפי הר"ן חל ההקדש שהריהו כאומר 'מעכשיו'. ויש מקום לומר שאף להר"ן אינו נחשב כאומר 'מעכשיו' אלא לענין זה שלא יוכל לחזור, אבל ההקדש לא חל אף לדעתו] (עפ"י קהלות יעקב נדרים כב).

בספר אור שמח (ערכין ו, ט) כתב שאף על פי שקודם הגעת הזמן מותר הדבר בהנאה כנ"ל, אסור לאכול משום בל יחל כי באכילתו גורם שהדבר לא יהא בעולם כעבור שלשים, ונמצא נדרו בטל. ולכאורה תמוה, וכי הנודר הנאה מדבר מסוים לאחר ל', יהא אסור לאכול קודם לכן, והלא אינו אלא גורם שלא יהא מקום לנדרו לחול, אך אין בכך משום חילול דברו כל עיקר? אלא באור דבריו על פי המתבאר משיטת הרמב"ם (מכירה כב, טו) שבכל נדר הקדש כלול התחייבות מצד האדם לקיים את הקדשו, ומשום כך כתב שהמקדיש דבר שלא בא לעולם, אם כי לא חלה קדושה, אסור לחזור בו. והוא הטעם שאסור לאכול כי בכך הוא מבטל את התחייבותו להקדש.

ונראה שאף לפי סברא זו אין אסור אלא המקדיש עצמו אבל לא אחרים, וכן משמע מן מסוגיא בעירובין הנזכרת. אך מסתבר שאסור למקדיש לתת את הדבר לאחרים שיאכלוהו – בגלל אותו הטעם, שעל ידי כן מבטל הוא את קיום נדרו (עפ"י קהילות יעקב נדרים שם. וע"ע בענין זה: מחנה אפרים נדרים יב צדקה ד; ושב הכהן כד; שערי ישר ה, כא; מרומי שדה; מרחשת ח"א נא, א).

– טעם הדבר ש'אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט', מבואר בירושלמי (קידושין א, ו) משום שנאמר לה' הארץ ומלואה. יש מפרשים שההקדש קונה כחצרו של אדם (עפ"י במאירי כח:). ואחרונים פירשו, כיון שהכל ברשות הקדוש ברוך הוא הרי האדם בהקדשו אינו אלא כמסלק את כוחו ורשותו ואינו פועל דבר באופן חיובי כבקנינים וכדומה – לפיכך מועיל דיבור גרידא ללא מעשה.

והרא"ש כתב הטעם שאינו יכול לחזור בו, במקדיש לאחר ל', מפני שמחוייב לקיים את דבריו משום 'מוצא שפתיך תשמור' (וכנ"ל שבכל הקדשה ישנה התחייבות שמחייב האדם את עצמו). יש מי שהרחיב את דבריו על כל הקדש, שאינו חל אלא מכת ההתחייבות שחייב את עצמו לקיים נדרו. ואף בהקדש של 'הרי זו' כבסוגיתנו. ובזה יש ליישב כמה דברים (זכר יצחק ח"ב מו ועע"ש בח"א לא; נא. וע"ע קרן אורה).

א. יש מרחיבים עקרון זה גם על קנינים וכד', שמלבד חלות אחפצא, ישנה התחייבות לחברו על העמדת המקח. ואכ"מ.
ב. לכאורה יש נפקותא בין הטעמים בהקדשת נכרי, שהטעם ד'לה' הארץ ומלואה' שייך שם אבל טעם חיוב נדר אינו ברור (ע' בע"ז ז). ובבבני מלאים (א, ב) נקט שאף בנכרי קיים דין 'אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט'.

– הר"ן עמד על טעם הדבר שאין אומרים בהקדש 'כלתה דיבורו' כשם שאומרים כן בקנינים הנעשים 'לאחר שלשים'. ובאור אחרונים (חלקת יואב אה"ע לב; שיעורי הגר"ח רבינוביץ מטעלו) שאין אומרים 'כלתה' אלא בחלות הנפעלת על ידי מעשה, שכיון שהמעשה כבר אינו בעולם בעת החלות – אין בכוחו לפעול

מאומה. מה שאין כן בחלויות הנפעלות ע"י דיבור, הדיבור אינו אלא ביטוי והתגלות לרצון, ועיקר החלות נפעלת מפני רצון האדם והרי הרצון ישנו בעולם גם לאחר ל'. ובוזה הסבירו מה שמצאנו שהפקר חל לאחר זמן (ב"ק טו). וכן הפרת הבעל נדרי אשתו (ע' להלן עה). ויש מי שכתב שאף בדיבור הפועל, מצאנו שני סוגים: דיבור שהוא עצמו גורם החלות, ודיבור שאינו אלא גילוי הרצון (בית ישי טו). וע"ע במובא לעיל ה:

דף ל

הר"ן (בד"ה ואשה) הסביר מדוע קידושי אשה דומים ל'פדאואה אחרים' והלא אינה יוצאת מרשות בעלה או מרשות עצמה לרשות אחרים – לפי שאין היא יכולה לקדש עצמה לאיש, שאינה אלא מסכימה ומבטלת דעתה ורצונה אליו, והוא בלבד מכניסה לרשותו.

בספר אבני מילואים פירש דברי הר"ן כפשטותם, והוציא מהם כמה וכמה באורים והלכות. לדוגמא, כתב לבאר (מג"ב) הטעם שאין קידושין לקטן כשהגיע לגיל 'עונת הפעוטות' והלא בכל מקום שיש דעת אחרת מקנה, קונה הקטן מדאוריתא, ומדוע לגבי קידושין לא תועיל דעת האשה להקנותה אליו? והסביר לפי שאין האשה אלא כ'מפקירה' עצמה כלפיו כמש"כ הר"ן, ואין זה דומה לשאר פעולת הקנאה של המוכר חפץ לחבריו. והאריך לפלפל בזה. (וצ"ל לדבריו שמה שאמרו בקידושין ט: 'בעינן דעת מקנה' – לא במובן של הקנאה פעילה אלא כמו מקנה המסכים שהקונה יעשה קנין בנכסיו. וכצ"ל בדברי רש"י שם מד. וערש"י יבמות יט:).

וכתב במנחת חינוך (לה) שלפי זה בכן נח יועילו נישואין מן התורה אף לקטן [כשהגיע לכלל דעת כ'עונת הפעוטות] שהרי באישות שלהם לא נאמר 'כי יקח' – ולא 'תקח'. [ואף לטעם שכתב בנודע ביהודה (תנינא אה"ע נד) שאין קידושין לקטן מגזרת הכתוב 'איש' ולא קטן (ע"ע רש"י כתובות עג) – אין טעם זה שיין בכן נח, ע' במג"ח שם. ובלא"ה י"ל שגדר אישות בני נח אינה נוצרת ע"י דעת האדם להחילה כמו בקידושין, אלא נעשית ממילא ע"י ההתנהגות המעשית כאיש ואשתו (וכפי ששמעתי מהגר"א עוזר שליט"א לבאר בזה דברי הרמב"ם ריש הלכות אישות), וא"כ יתכן שאף בקטן חלה האישות שהרי יש לו מעשה הגם שאין לו גמירות דעת].

עוד כתב האבני-מילואים (כו,ו) על מה שמשמע מן הפוסקים שאף כי אין אשה מקודשת אלא בלשון שהיא מבינה, אין צריך עדות על כך שהיא מבינה הלשון, והלא ללא הבנתה אין כאן קידושין – אלא מפני שעיקר הקידושין הבעל הוא שפועל, ואילו התרצות האשה לקדושין אינה מגוף הקידושין ועיקרן, ולכך די בעדות על עיקר המעשה.

אמנם הרא"ש כאן באר באופן אחר מדוע קידושין דומים ל'פדאואה אחרים' [מפני שהוא אינו ברשותה לקדש, כשם שהיא אינה ברשותו להתקדש לו, הלכך אעפ"י שנתרצו שניהם בשעת מסירת הקדושין, לא חלו הקדושין השניים כי אין הדבר תלוי בצד אחד מהם לבד]. ואפשר שלדעתו פעולת האשה בקידושין יש בה צד פעיל ולא סביל בלבד. וכן יש מי שהוכיח מדברי כמה ראשונים, דלא כהר"ן. וגם בר"ן יש מפרשים דבריו בדרך שונה מהבנת האבנ"מ, שאין זו הסכמה והתרצות גרידא, אלא פועלת בהתקדשותה ענין מחודש. וכן האריך הגרש"ק (שערי ישר ז,יב) לחלוק על הבנת האבנ"מ בר"ן והנפקותות שהוציא.

ע"ע שערי חיים קדושין ט; גליוני הש"ס לר"י ענגיל; זכר יצחק טו; אור שמח זכיה ומתנה ב,יג; חדושי הגרנ"ט קדושין צב; אגרות משה אה"ע ח"א עה קדשים ט; שבט הלוי ח"ד קע.

'מאן דמתני ארישא מתני הכי: הנודר מירודי הים מותר ביושבי יבשה. הא בירודי הים אסור, ולא כאלו ההולכים מעכו ליפו דהלין יושבי יבשה נינהו אלא ממי שדרכן לפרש'. ובסיפא ששנינו נודר מיושבי יבשה אסור מירודי הים, אפילו באותם שדרכם לפרש – שהרי אלו נקראים 'ירודי הים' ברישא (קין אורה).

(ע"ב) 'זמאן דמתני אסיפא מתני הכי: הנודר מיושבי יבשה אסור בירודי הים... אפילו במי שדרכו לפרש הואיל וסופו ליבשה סליק'. ואם תאמר, אם כן ממה בא להוציא באמרו 'מיושבי היבשה'? כתב החתם-סופר בחדושו שצריך לומר שבא להוציא דגים שבים. ולפי זה 'יושבי יבשה' לאו דוקא בני אדם אלא כל בעלי חיים נקראו כן.

לולא דבריו היה נראה שכינוי הוא לכל בני אדם, שהם כולם 'יושבי יבשה', להוציא בעלי חיים שאינם יושבי יבשה בדוקא כי יש מהם חיים בים או באויר, וגם אינם קרויים 'יושבים' אם מפני שנעים ונדים, אם משום שאינם מיישבים את העולם, וגם אינם במקום 'שוב' בדוקא.

'הנודר משחורי הראש – אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים, שאין נקראין 'שחורי הראש' אלא אנשים. – מאי טעמא? מדלא קאמר מבעלי שער...'. כתבו הרשב"א והר"ן: כיון ש'שחורי הראש' לגבי קרחין – לאו דוקא, לבעלי שיבות גמי לאו דוקא'. והקשה הגאון רבי עקיבא איגר: אדרבה נאמר שהכל בדוקא, למעט קרחין ובעלי שיבה, ולכך לא אמר 'בעלי שער' אלא נקט 'שחורי הראש', כיון שאם היה אומר כן, היה במשמע אף בעלי שיבה?
ולכאורה יש לפרש שאם כן היה לו לומר 'מבעלי שער שחור'. מכך שלא הזכיר 'בעלי שער' כלל אלא 'שחור ראש' גרידא – מרבה אף קרחין, וכיון שמרבה קרחין נשמע לרבות גם בעלי שיבה (וע' בט"ז י"ד ריז, לב).

– כתב בנמוקי יוסף בשם הריטב"א שהדברים הללו אינם אמורים אלא לפי רגילות הלשון בימי התנא, שכך היו רגילים לכנות אנשים, אבל בשאר מקומות, לשון זו משמעותה למעט קרחים ובעלי שיבה. ויש מקומות שמשמעות לשון זו באה למעט בעלי שיבה בלבד (ע' מאירי). ויש מקומות שלשון זו כוללת כל בני אדם (ערמב"ם ט, ט).

'וכלל זה בידינו: דכל שאין בו לשון בני אדם מורגל באותו מקום – הולכים אחר לשון תורה. וכדין נדרים כן תקנות הצבור בכל מקום. וכל שיש בו שתי משמעויות, יכולים בני התקנה לפרש אותו אפילו להקל, שעל דעתם הסכימו וקבלו עליהם בצבור, אבל כשאין יודעין לאיזה דבר נתכוונו או שיש מחלוקת ביניהם – הולכין בו להחמיר' (לשון הריטב"א המובא בנמוקי יוסף).

– בשו"ת מהר"ם חלאווה (ל) נשאל על תקנה שכתובה בה אזהרה לנשים, האם קטנות בכלל זה? והשיב שקטנות אינן בכלל 'נשים', לא בלשון תורה ולא בלשון בני אדם. ואין לומר שדעתם של בני אדם על העתידין לבוא לכלל זה, וגם הקטנים בכלל, הרי משנה שלמה שנינו 'מותר בקטנים' הגם שעתידין לבוא לכלל שחורי הראש – 'שאיין הולכין בנדרים אלא לפי מה שהן בשעת הנדר'.

'אנשים זימנין דמיכסו רישייהו וזימנין דמגלו רישייהו'. התוס' כתבו שאנשים מגלים כמה פעמים ראשם וגם מותר הדבר באקראי בעלמא אפילו בפני כל העולם, משא"כ בנשים. וטעם הדבר שמותר לגלות באקראי, כי כיסוי הראש משום 'אימתא דשמיא' ולא מעיקר הדין.

וּכְתַב הַחֶתֶם-סוֹפֵר בַּחֲדוּשָׁיו: 'וּמְכַל מְקוֹם נִרְאָה לִי הָאֵל דְּבִזְמַנְנוּ מִקְפִּידִים מְאֹד מְאֹד מִבְּלִי לְגַלוֹת רֹאשׁ, וּמַחְשִׁיב אֶת הַמְּגַלָּה לְפֹשֵׁעַ - לֹא נִהְגוּ אֲבוֹתֵינוּ כֵּן מִטַּעַם מִנְהַג פְּרִישוֹת וִירָאֵת שְׁמַיִם, דָּאֵם כֵּן נִשְׁיִם פְּנוּיּוֹת נְמִי, דְּלַעֲנִין זֶה אֵין לְחַלֵּק... אֲלֵא עַל כְּרַחֵךְ לֹא מִטַּעַם חֲסִידוֹת הִנְהִיגוּ כֵּן אֲלֵא מְעִיקֵךְ הַדִּין כְּמוֹ שְׁכַתֵּב הַט"ז (או"ח ה) מֵאַחֵר שֶׁעֲשָׂאוּהוּ עוֹבְדֵי ע"ז חֵק לַע"ז לִילֵךְ דּוֹקָא בְּגִלּוּי רֹאשׁ וּלְכַבֵּד הַע"ז בּוֹזָה, אִם כֵּן נִאֶסֶר לָנוּ מִן הַדִּין. וְלֹא עֲדִיף מִמְּצַבָּה שֶׁהִיְתָה אֶהוּבָה בְּיַמֵּי הָאֲבוֹת וּמִשְׁעֵשָׂאוֹם אֲמוּרָיִים חֵק לַע"ז שְׁנֵאָה הַקַּב"ה, וּמְכַל שֶׁכֵּן הֵךְ. וּמִנְהַג זֶה נִהְגוּ בּוֹכְרִים וְלֹא בְּנִקְבוֹת שְׁלֵהֶם, אֲדַרְבָּא אֵית בְּהוּ קַפִּידָא בִּינֵיהֶם שְׁלֵא תִלְכְּנָה בְּגִלּוּי רֹאשׁ לְבֵית ע"ז - עַל כֵּן לֹא הִחְמִירוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּגִלּוּי רֹאשׁ דְּנִקְבוֹת פְּנוּיּוֹת'.

וְע' שַׁעַר הַצִּיּוֹן (ב סק"ז) שְׁבוּזְמַנְנוּ פְּשׁוּט שֶׁהִגְר"א מוֹדָה לַט"ז לְאַסוֹר מִדִּינָא.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים בְּעִיקַר הַדְּבָר וְסוֹבְרִים שְׂאִין בּוֹזָה אִסוּר הַלִּיכָה בַּחֲקוּתֵיהֶם כִּי אֵין נוֹהֲגִים כֵּךְ אֲלֵא לְשֵׁם כְּבוֹד (פֶּתַח הַדְּבָר). וְיֵשׁ אוֹסְרִים מִן הַדִּין רַק בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה וְאֵמִירַת דְּבַר שְׁבַקְדוּשָׁה, כִּי כֵן הוּא חֵק הַנּוֹצְרִים בְּשַׁעַת תְּפִלָּתָם (עפ"י צְרוּר הַחַיִּים. מוֹבָא בַּאֲנָצ. תַּלְמוּדִית כַּרְךְ יוֹ עַמ' שֵׁט. עוֹד בְּעִנֵּין אִסוּר 'בַּחֲקוּתֵיהֶם' בְּדַבָּר שֶׁמִּנְהַג גּוֹיִים שְׂאִין בּוֹ סֶרֶךְ ע"ז - ע' בְּיוֹסֵף דַּעַת ע"ז יא.) וְנִרְאָה שְׁכֵל שֶׁכֵּן בּוֹזְמַנְנוּ שֶׁהַכּוֹפְרִים אֲצֵלָם מְרֻבִּים, אֵין גִּילּוּי הָרֹאשׁ סַמָּן שֶׁל מִנְהַג ע"ז, עכ"פ שְׁלֵא בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה.

'דְּבִי מֵאִיר מֵתִיר אֶף בִּילוּדִים. וְחַכְמִים אוֹמְרִים לֹא נִתְכוּוֹן זֶה אֲלֵא...'. כְּבַר עַמְדוֹ הַקְּדוּמוֹנִים כִּי־צַד תִּיתְכֵן מִחֲלוּקַת חַכְמִים בְּעִנֵּין הַתְּלוּי בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם; נִצָּא לְשׁוֹךְ וְנִרְאָה? וְכַתֵּב הַנְּמוּקֵי-יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרִיטְב"א שֶׁמִּחֲלוּקַת ר"מ וְחַכְמִים בְּנוֹדֵר שֶׁשְׂכַח מָה הִיְתָה כּוֹוֹנָתָהּ בַּעַת הַנְּדָר, וְהַשְׂאֵלָה הִיא הָאֵם יֵשׁ לְלַכַּת אַחֵר הַלִּשׁוֹן הַמְּקוּבְּלַת אֲצֵל רֹב הָאֲנָשִׁים, אוֹ נַחֲשׁוּשׁ לְמִיעוּט הַמְּדַבְּרִים כְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה. נִמְצָא שֶׁמִּחֲלוּקַת בֵּין הַחַכְמִים הִיא בְּדִין וְלֹא בְּמִצִּיאוֹת.

וּבִתְשׁוּבוֹת חֲדָשׁוֹת שֶׁל בַּעַל תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (נא) כְּתִבּ בְּדִיוֹנוֹ עַל נוֹשֵׂא אַחֵר, זֶה לְשׁוֹנוֹ: '...הָאֵ אֲשַׁכְּחֵךְ כְּמָה פְּלוּגָתָא דְּתַנָּאי בְּמַסַּכַת נְדָרִים דְּפִלְגִי מֵאִי נִקְרָא 'לִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם' וְכִי הָאִי גּוֹוֹנָא. וְלֹא אוֹזְלִינָן בְּתַר שְׂאֵר אֵינְשֵׁי דְעֵלְמָא. וְכֵל שֶׁכֵּן בְּנִדּוֹן זֶה דְּאִיכָא לְשׁוֹן הַשְּׁטֵר לְקַמּוֹ, דְּצְרִיךְ לְהַתְּבַרֵר עַל פִּי חַכְמִים... עכ"ל. נִקְטַב בְּפִשְׁטוֹת שֶׁשִּׁיכַת מִחֲלוּקַת אֲצֵל הַחַכְמִים, כִּי־צַד לְדוֹן אֶת מִשְׁמַעוֹת דִּיבּוּרֵם שֶׁל בְּנֵי אָדָם. וּבִסְפֵר 'חִידוּשֵׁי בְּתָרָא' (אוֹת רג) הַקְּשָׁה גַם הוּא כֵן, וְהַסְּבִיר שְׂאִין זֶה מִחֲלוּקַת אֲלֵא כֵל חֲכָם אֲמַר לְפִי מְקוּמוֹ וְשַׁעַתוֹ - 'מֵר כִּי אֲתֵרִיָּה וְמֵר כִּי אֲתֵרִיָּה וְלֹא פְּלִיגִי'. וְלִכֵּן כְּתִבּ שֶׁהַרְמַב"ם לֹא הִבִּיא כְּלָל מִשְׁנַת 'נְוִלְדִים' וְ'לְוִלְדִים' (וְהַמֵּאִירֵי הַעִיר עַל כֵּךְ. וְע' בְּשֵׁטַמ"ק וְכב"י). וְלֹא זָכַר מְדַבְּרֵי הַנְּמוּ"י וְתַה"ד הַמּוֹבָאִים.

*

'לְמִימְרָא דְּנְוִלְדִים דְּמֵתִילְדִין מִשְׁמַע... אֲלֵא מִשְׁמַע הַכִּי וּמִשְׁמַע הַכִּי' -

'... אֵיזְהוּ חֲכָם הַרְוָאָה אֶת הַנּוֹלָד - לֹא אֲמַר הַרְוָאָה אֶת שַׁעֲתִיד לְהִיְתָה. וְהֵינּוּ מִשׁוּם מִי שֶׁמִּפְּחָד מִהַעֲתִידוֹת בִּיּוֹתֵר - עֲלִיוֹ נִאֲמַר אֲמַר עֲצֵל אֲרִי בַּחוּץ בְּתוֹךְ רַחֲבוֹת אֲרָצָתָא. וְאֲמַרו: 'מִן הַזְּהִירוֹת שְׁלֵא תִרְבֵּה לְהַזְהִיר'. וְאֲמַנְם אִישׁ חֲכָם שׁוֹקֵל הַעֲתִידוֹת בְּמָה שְׁכַבֵּר עֵבֶר וּמִמָּה שְׁכַבֵּר נַעֲשֵׂה בַּעוֹלָם כִּי־צַא בּוֹזָה, וּמִבִּיא רֵאִיָּה מִהַעֲבֵר עַל הַעֲתִיד הַאֲפֹשְׁרִי. וְהֵינּוּ שְׂאֵחֻז"ל הַרְוָאָה אֶת הַנּוֹלָד - שְׁכוּלָל הַעֲבֵר שְׁכַבֵּר נוֹלָד עִם הַעֲתִיד לְהוֹלֵד כְּבִשְׁמַעֲתִין' (חֲדוּשֵׁי חֶתֶם סוֹפֵר).

דף לא

'מְעוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אִסוּר בִּישְׂרָאֵל וּמוֹתֵר בְּכוֹתֵים' - 'שְׂאִינָן עוֹלִים לְרַגְלֵי אֶף עַל פִּי שְׁמַדְאוּרִיִּיתָא הוּא - שֶׁהֵם שׁוֹנָאִים אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְהֵר גְּרִיזִים בַּחֲרוּ לָהֶם בְּמְקוֹם יְרוּשָׁלַיִם' (פְּרוּשׁ הַרָא"ש ל:)

– אין זה 'דינא דמלכותא' (ריטב"א. וערשב"א שסתם דינא דמלכותא דינא אבל גזילה דמלכותא לאו דינא, אך אין מפורש בדבריו גדר הדבר).
מוכס העומד מאליו (שלא במצות המלך) אינו בכלל זה, ומותר להעלים ממנו (דבי רבי ינאי).

דפים כח – כט

לח. מה הדין בנדריים דלהלן?

א. 'הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות' / 'טלית זו קרבן אם אינה נשרפת'.

ב. 'הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו' / 'טלית זו קרבן עד שתשרף'.

א. 'הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות היום', 'טלית זו קרבן אם אינה נשרפת' – קדושות ויש להם פדיון. ואף במקום רוח סערה או דליקה, אין אומרים שלא גמר בדעתו לידור מאחר ולא היה סבור שיינצלו (והריהם נדרי שגגות (פהרא"ש ורי"ד), או נדרי זרוזין, שלא אמר כן אלא שייאמנו דבריו. תוס'), אלא נדרו נדר.

משמע בגמרא (כפירוש הראשונים מלבד המאירי) שאם סתם 'אם אינן נקצצות' ולא הגביל בזמן – אינן קדושות, שהרי סוף נטיעות אלו לקציצה לסוף אלף שנים לכשתייבשו (תוס'). אבל בטלית 'אם אינה נשרפת' הואיל ואפשר שלא תשרף לעולם, משום כך מעתה חל האיסור עליה (ר"ן).
יש מפרשים בקדושת דמים לקרבן (ועתוס' ופהרא"ש), ויש מפרשים בקונמות, וכדברי רבי מאיר שיש לו פדיון, ודוקא קונם כללי (עפ"י רבנו יונה, מובא בריטב"א באריכות ושר"ר).

ב. תנן: 'הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו', 'טלית זו קרבן עד שתשרף' – אין להם פדיון. ופרשו שאם פדאן חוזרות וקדושות – עד שיקצצו (ובטלית, עד שתשרף אפילו רק מקצתה. מאירי; קר"א). כיון שנקצצו, לדברי בר פדא – פודן ודיו. ולדברי עולא אין פודן אלא יוצאות מקדושתן מאליהן, שקדושת דמים פוקעת בכדי.

אם לא פדאן הוא אלא אחרים – אמר רבי יוחנן: אין חוזרות וקדושות.

א. אפילו פדו אחרים ואחר כך נכנסו לרשותו – אינן קדושות, שמיד שפדאום אחרים נסתלקה רשות בעלים הראשונים מהם (רשב"א ור"ן). ואם התנה מראש שיהיו קדושות לכשיקחן מאלו שפדו – לדברי הרשב"א חל ההקדש, ולדברי הר"ן נשאר הדבר בספק.

ב. כשפדה אחר, נראה שהרי הן שלו אף לאחר שנקצצו (חזו"א).

ג. לדעת הרשב"א והרא"ש והמאירי, וכן מוכח ברמב"ם ומשמע בריטב"א, עולא אינו חולק על הדין הראשון של בר פדא שאם פדאן חוזרות וקדושות.

והחכם רבי משה קרטבי סובר שעולא חולק, כי במה שאמר 'עד שיקצצו' דעתו לומר שההקדש יחול עד זמן מסוים, ולא נתכוין להקדיש שוב אם יפדה. וכן מצא רגלים לדבר מדברי הירושלמי שתלה מחלוקת בר פדא ועולא במחלוקת חזקיה ורבי יוחנן. [ואפשר שהלכה כבר פדא כיון שרבי יוחנן נשא ונתן אליביה. עפ"י ר"ן. וע' להלן מחלוקת הראשונים].

לכאורה נראה שאפילו לבר פדא, אם אדם זה סבור שייפקע ההקדש כשיקצצו, אם פדאן מקודם – אינן חוזרות וקדושות שהרי לא נתכוין לכך.

ואין חילוק אם תלה במאורע כגון 'עד שיקצצו', או בזמן כגון 'עד יום פלוני' (עפ"י מאירי. וע' קרן אורה שצדד שמא דוקא בכגון משנתנו שמקדיש מפני הרוח).

ד. הר"ן ועוד ראשונים כתבו שנדרר צדקה הרי הם כהקדש. ובמאירי צדד שדינם כהדיוט וכדלהלן אלא שלענין מעשה כתב שנאה לעשות כדעת המחמירים לדון בהם אמירה כמסירה.
ה. בקניני ממון, כגון שהקנה 'עד שאעלה לירושלים', לפי הר"מ קרטבי – אם קנאו המוכר מהלוקח, לא קנאו הלוקח שנית, שהרי לא היתה דעת המוכר לכך.
ואפילו אם היתה דעתו לכך, צדד הרשב"א שמעשה הקנין הראשון כבר כלה [אפילו אמר 'מעכשיו'] ובמה יקנה שנית. וכן הביא הנמו"י שהסכמת המפרשים שלא קנה שנית (וע"ע בקרן אורה).

דף כט

לט. א. המקדיש לזמן מסוים, האם יכולה הקדושה לפקוע בכדי כעבור אותו זמן? מה הדין כשאומר 'שור זה עולה כל שלשים יום, ולאחר מכן שלמים', או להפך?
ב. המקדש אשה לזמן מוגבל, מה דין הקדושין?
ג. האומר 'שור זה עולה לאחר שלשים יום' האם דבריו קיימים? האם יכול לחזור בו?

א. לדברי בר פדא, אין קדושה פוקעת בכדי בלא פדיון. ולדברי עולא קדושה פוקעת בכדי, כגון שהקדיש נטיעות 'עד שיקצצו' – כיון שנקצצו שוב אינן קדושות. ופירש רבא שדבריו אמורים רק בקדושת דמים אבל קדושת הגוף אינה פוקעת בכדי, ואילו אביי אמר להוכיח מהברייתא שאפילו קדושת הגוף פוקעת (ואם אמר שור זה עולה עד שלשים יום, ועברו שלשים ולא הקריבו – הריהו חולין. וכן אמר רבי יוחנן בירושלמי (קדושין ג, א). ונחלקו שם לענין מעילה בתוך שלשים).

א. אף קונם כללי, לדעת האומר שדינו כהקדש ותופס פדיונו, הוא הדין לענין פקיעת הקונם בכדי, דינו כהקדש – אבל לא קונם פרטי (עפ"י רבנו יונה, מובא בראשונים. ומשמע בגמרא לפירוש זה שדינו כקדושת דמים. ואולם הריטב"א כתב שהקונמות כקדושת הגוף, ופירש המשנה בהקדש ממש).
מבואר בריטב"א שאם אסר משלו על כל העולם הרי זה כקונם פרטי ופוקע כעבור זמן האיסור. ובקרן אורה נראה שלא נקט כן.

ב. הרמב"ם (מע"ק טו, ז ובכס"מ ולח"מ) פסק כעולא. וכן נקט המאירי – וכרבא המחלק בין קדושת דמים לקדושת הגוף (וע' בלשון תורי"ד). ואילו דעת הראב"ד להחמיר כבר פדא. וכן הביא הנמוקי-יוסף שהלכה כבר פדא (ע"ע יד מלאכי (לה), האם כשאמרו בגמרא 'אמר לך פלוני' הלכה כן אם לאו).

ג. יש מי שכתב שאף בר פדא לא אמר שאין קדושה פוקעת בכדי אלא מחומרא דרבנן (מובא בשטמ"ק). ואין כן פשטות הסוגיא והראשונים, שהקשו מקדושין ושם מדאורייתא אין פוקעים. וכן הקשו מעולה ושלמים, והלא יכול לתרץ בפשיטות כיון שמדאורייתא פקעה, לכך קרבה שלמים.

'שור זה עולה כל שלשים יום, ולאחר ל' יום שלמים' – שנו בברייתא שכל ל' יום עולה (ורשאי להקריבו. ראשונים. ועוזו"א) ולאחר שלשים שלמים (שאם לא הקריב עד שלשים, יקריבו שלמים. פהרא"ש). וכן להפך, כשאמר 'לאחר שלשים יום עולה ומעכשיו שלמים'. אביי פירשה [מחמת כפילת הבבות] בקדושת הגוף, והוכיח מכאן שקדושת הגוף פוקעת בכדי. ורבא יכול לדחוק ולפרשה בקדושת דמים, כגון בעל מום (עפ"י רשב"א ור"ן. והרא"ש פירש בענין אחר).

בר פדא מפרש (כפירוש הר"ן. וע' קר"א) בקדושת דמים וכגון שפדה, אבל לא פדה – קדושה ראשונה נשארת עליו אף לאחר שלשים יום, בין שהיא קדושה חמורה יותר בין שהיא קלה, ואפילו הקדים לומר את המאחרת (כגון 'לאחר שלשים עולה ועכשיו שלמים').

א. משמע בר"ן שאם אמר 'לאחר שלשים עולה' ולאחר כדי דיבור אמר 'מעכשיו שלמים', מודה בר פדא שאין מקום לקדושת שלמים להמשיך (ויל"ע אם חלה כלל. וע' קר"א, רש"ש, שעורי הגרש"ר).
ב. לפירוש רש"י והר"ן אלהן (בתוס') והר"ד, מודה בר פדא כשאמר 'תוך שלשים יום – עולה, מעכשיו ולאחר שלשים – שלמים', שקדושת שלמים מתחלת מעכשיו הלכך קדושת עולה פוקעת בהגיע שלשים יום [ונסתפקו בתוס' האם יכולה להיקרב תוך שלשים לעולה או שמא א"א כי מעורבת בה קדושת שלמים].

והר"ד הוסיף שאפילו בלא 'מעכשיו', אם הקדים לומר שתחול קדושה חמורה (עולה) לאחר ל' ועד ל' תחול קדושה קלה (שלמים) – מודה בר פדא שלאחר ל' חלה קדושת עולה. [ומרש"י משמע שאין הבדל בין קדושה חמורה לקלה, אלא לעולם אם הקדים לומר שתחול קדושה מסיימת לאחר שלשים, מודה בר פדא שהקדושה הראשונה פוקעת. כן נקט הקר"א בדעתו, והקשה על כך]. ואין כן דעת הר"ן ועוד.
ג. הקדיש עד שלשים לדמי עולה ונמכר, יש אומרים שהמעות בקדושת עולה לעולם, ויש אומרים עד שלשים (בקרן אורה תלה זאת במחלוקת הרמב"ם והרא"ש).

ד. התפס תמימין, אפילו אמר לדמים – קדוש קדושת הגוף, ומדובר כאן בבעלי מומין (עפ"י ר"ן ותוס'). ויש מצדדים אף בתמימים הואיל והוא לא הקדיש אלא לדמים – אינו כמקדיש קדושת הגוף, אעפ"י שבפועל חלה קדושת הגוף, או שהואיל והקדיש קדושה אחרת לאחר ל' – לא חלה קדושת הגוף (עפ"י כסף משנה מעה"ק טו, ז. עוד הביא שם מהר"ק שמדובר במקדיש נקבה לעולמו. ובקר"א תמה על כך).

ב. רב המנונא נקט כהנחה פשוטה שהאומר לאשה: היום את אשתי ולמחר אי את אשתי – אינה יוצאה בלא גט.

וכן יוצא מדברי רבא. וי"ל שאפילו לאביי הסובר קדושת הגוף פקעה בכדי, מודה לענין קידושין שאינן פוקעים, ששונה הקדש ששייך בו קדושה זמנית לדמים, משא"כ בקידושין אשה. וכן מוכח מהירושלמי (עפ"י רשב"א. וכן נקט הגמ"י. וע' בלשון התוס').

ג. האומר 'שור זה לאחר שלשים עולה' – דבריו קיימים, ואין יכול לחזור בו, שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואף טובה הימנה. כן מתפרשת הברייתא אליבא דבר פדא.

א. הרשב"א נסתפק לומר שלרבא ואביי שאינם מפרשים כן הברייתא אלא מעמידים אותה כפשוטה, אמירתו לגבוה אינה נחשבת כמסירה להדיוט עם אמירת 'מעכשיו' שאין יכול לחזור בו, הלכך לדבריהם יכול לחזור [ואפילו אמר 'מעכשיו ולאחר שלשים', כתב הרשב"א בתשובה (תקסג) שלא חלו דבריו כי א"א שיהא מעכשיו שייך להקדש והוא אוכל פירות היונקים מהקדש. וערמ"א חו"מ רנו, א שהביא דברי הרשב"א, ופירש בנתי"מ שהכוונה שמועילה חזרה אבל אם לא חזר – ודאי קדוש. וע"ש קצוה"ח ובשו"ת רעק"א קמו ועונג יום טוב קטן]. ומחלוקת אמוראים היא בירושלמי (קדושין ג, א) אם אפשר לחזור אם לאו (וכמו שפירש הרשב"א בתשובה ח"ג קכב). ואולם הרא"ש פירש שרבא גם כן מפרש כבר פדא.

ונפקא מינה גם לענין האומר 'סלע זו לצדקה לאחר שלשים יום', האם יכול לחזור בו (עפ"י ר"ן).

ב. אם מת בתוך שלשים – פקע ההקדש, וכן אם מכרו לאחר – שמעשה גמור מבטל את ההקדש כל שלא הקדיש מעכשיו (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"ג קכב. ואף שיש דעה בירושלמי החולקת, קיי"ל כפי הדעה הסוברת כן. שם).

דף ל

מ. המקדיש דבר ואומר שלכשייפדה יוקדש שוב, האם חל ההקדש השני? מה הדין בקידושי אשה בכגון זה?

מדברי בר פדא שהמקדיש נטיעות עד שיקצצו, ופדאן – חוזרות וקדושות, הוכיחו שאפשר להקדיש דבר באופן שלכשייפדהו יוקדש שוב. אך זהו רק כשהוא בעצמו פודה, אבל אם אחרים פדאוהו, אינן חוזרות וקדושות, שנסתלקה רשותו של הבעלים (ואפילו נכנסו אה"כ לרשותו מידם. ר"ן).

לפי דעת הר"מ קרטבי – שלא כהרשב"א – שלעולא אינן חוזרות וקדושות כנ"ל, אין ראייה מעולא שאפשר להקדיש דבר באופן שלכשייפדה יוקדש שוב. ומ"מ הר"ן צדד שמא הלכה כבר פדא מכך שרבי יוחנן נשא ונתן לפיו. וכן נראה משאר ראשונים. ונפ"מ בנותן צדקה לעניים בכגון זה. ענמו"י.

בקידושי אשה נסתפק רב הושעיא, כגון שנתן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: באחת התקדשי לי היום ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשך. (ואין לפשוט זאת מהקדש, כי מצד אחד יש לדמותם לפדאוהו אחרים שהרי האשה קנתה את עצמה בגירושיה, ומצד שני הרי היא בעצמה המתקדשת ויש מקום לדמותם לפדה בעצמו. עפ"י ר"ן).

א. מדברי הרמב"ם נראה, וכן דעת הרשב"א, שלמסקנא אנו נוקטים [עפ"י דברי רבי אילא במקום אחר שהאומר לחברו שדה זו שאני מוכר לך, לכשאקנה ממך תיקדש – קדשה] שחלים הקידושין השניים. ואין כן דעת הר"ן.

ואף שהשניים חלים כשגרשה, יכול לחזור בו מקודם (עפ"י תשובת הרשב"א, מובאת בב"י אה"ע מ; מגיד משנה. ועחור"א וקר"א).

ב. דוקא באופן הנ"ל שעתה האשה פנויה, אבל האומר לאשתו התקדשי לי בפרוטה זו לאחר שאגרשך – פשוט שאינו מועיל כיון שעכשיו איננה בת תפיסת קדושין (פהרא"ש).

מא. מה דין הנודר באחד מכל אלו –

- א. מיורדי הים; מיושבי היבשה.
- ב. מרואי החמה.
- ג. משחורי הראש.
- ד. מן הילודים; מן הנולדים.

א. שנינו: הנודר מיורדי הים – מותר ביושבי היבשה. ונחלקו אמוראים (בפשט דברי המשנה בהמשך) האם בכלל 'יורדי הים' שאסור בהם, ההולכים מעכו ליפו (דהיינו הרגיל לירד שם תדיר. או במי שהיה יורד בשעת נדרו מעכו ליפו. עפ"י רשב"א. והתוס' נקטו כפירוש הראשון) או רק במי שדרכו לפרש (ימים רבים ביחד. תוס').

א. להלכה נוקטים אנו כדעת המחמיר (רמב"ן ור"ן).

ונסתפקו בירושלמי באותם היורדים לים לטייל על שפתו (בדוגיות. רמב"ן). ומסתבר שאין ספק אלא באותם התדירים בכך לצוד דגים או כיו"ב (ריטב"א). ולא נפשטה הבעיה, ולחומרא (נמוקי יוסף). וע"ע ריטב"א והדושי חת"ס.